
Het vluchtoord Nunspeet en de marechaussee

door kapitein E. van Schaverbeke

In Harderwijk stond de zon als een gloeiende koperen bol aan de hemel. Het was dan ook snikheet toen op 31 juli 1914 de burgemeester van Harderwijk op het bordes van zijn stadhuis begon aan de voorlezing van het besluit der mobilisatie. Onder de opeengepakte menigte heerste een doodse stilte. Alleen toen het tot de toehoorders doordrong dat er vijftien lichten zouden worden opgeroepen, ging er een adem van ontzetting als een plotselinge windvlaag door de massa. Er vielen vrouwen flauw, weer anderen stonden stil te snikken. Tenslotte ging men uiteen, de kleine straten in, waar de stappen weerklonken tegen de oude huizen die zo'n verslagenheid nimmer gekend hadden.

Op de verslagenheid volgde het rumoer van de mobilisatie. Grote groepen dienstplichtigen trokken via hun plaats van opkomst naar onze landsgrenzen. Zij werden doorkruist door nog grotere groepen van burgers die de levensmiddelenwinkels bestormden uit vrees voor komende rantsoeneringen. Kortom het gewone dagelijks leven in ons land was ontwricht door de oorlog in Europa.

Dit alles had duidelijke invloed op het maatschappelijk leven in ons land. De toestand werd nog verergerd door het eerste golfje Belgische vluchtelingen dat ons land binnenspoelde. Weldra volgde een grote vloedgolf van Belgen na inneming, op 10 oktober 1914, door de Duitsers van Antwerpen. In Maastricht kwam de eerste vluchtelingengolf binnengerold. Arme, voortgejaagde Belgische vrouwen, kinderen en grijsaards die het vege lijf trachtten te redden in het neutrale Holland, waar ze inderdaad een tijdelijk onderdak vonden in Zuid-Limburg. Maar onze regering was direct bedacht op samentrekking der vluchtelingen.

In Oldebroek verrees binnen de legerplaats, in minder dan geen tijd, een reusachtig kamp waar Dr. Hendrik P.N. Muller, oud-consul-generaal van Oranje-Vrijstaat, als regeringscommissaris de scepter zwaaide en ritmeester J. Völcker, met een bewakingsdetachement van 135 man, de orde handhaafde. Op de koude eerste september van het jaar 1914 betrokken 230 vluchtelingen dit kamp. Dit aantal groeide binnen enkele dagen aan tot 850 zielen.

Nadat Antwerpen in handen was gevallen van de overweldiger, overstroomde een vloedgolf van zo'n 900.000 vluchtelingen onze grenzen. Berooide Belgen, uitgeput van gebrek en vermoeienissen en vol afschuw over mensonterende daden van de Duitsers repten zich voort naar veilig gebied waar geen oorlog woedde. Zo kon het gebeuren dat bv. in Bergen op Zoom (een stad met toen 17.000 inwoners) zich 65.000 vluchtelingen ophielden.

Onze samenleving was op zo'n stortvloed natuurlijk niet voorbereid. Maar onze regering had terstond het inzicht dat deze massale bevolkingsaanwas over het hele land moest worden verspreid. Dat gebeurde dan ook en bovendien liep na enige weken het aantal vluchtelingen terug tot plm. 300.000. Want na de bekomen schrik vonden velen het toch maar beter terug te keren teneinde nog te redden wat er te redden viel.

Toen de toestand eindelijk overzien kon worden werd begonnen met de samentrekking van vluchtelingen in kampen en wel te Ede, Uden, en Gouda, terwijl het kamp in de legerplaats Oldebroek werd verplaatst naar Nunspeet. Het kamp Oldebroek werd interneeringskamp

In Nunspeet was inmiddels het vluchtelingenkamp gereed gekomen, ontworpen voor 13.000 personen, dat qua inrichting en grootte dus Oldebroek overtrof (bouwkosten f. 411.500).

Het vluchtelingenoord Nunspeet, met een inwonertal van 8 à 9.000 mensen en zes gendarmes te weten één opperwachtmeester en vijf wachtmeesters afkomstig uit St. Niklaas, bestond uit vier 'dorpen' (1 t/m 4). In deze dorpen waren de barakken genoemd naar bekende Nederlanders en Belgen. Ieder dorp bevatte bovendien een kinderkuis (crèche),

*Vluchtoord Nunspeet
- Camp de Réfugiés -.
In de volksmond ook
wel Belgenkamp ge-
noemd.*

een keuken, waszalen en drie of vier eetzalen, die respectievelijk genoemd waren naar gouverneurs-generaal en eilanden van voormalig N.O.-Indië en Nederlandse staatslieden zoals Oldenbarnevelt. In de kern van het vluchtelingenkamp waren onder meer gevestigd drie scholen, een postkantoor, een kerk, een ontspanningszaal, een kampwinkel, kler- en schoenmakerijen, zelfs een dameskledingatelier met 100 naaimachines, een lichtcentrale en tenslotte de marechausseekazerne.

De marechausseekazerne bestond uit huisvesting- en logiesruimte, een werkkamer en een bureau voor de detachementcommandant Kmar, 'n arrestantenlokaal en een stalling voor de paarden.

Dit 'vluchtoord' was een dorp apart, maar hoe vol leven en beweging dit dorp ook moge zijn, hoe druk 't gedoe in haar straten, de bewoners van dit dorp, door de loop van het geweldig wereldgebeuren op zo'n wonderlijke wijze bij elkaar gebracht, zijn tenslotte niets anders dan vluchtelingen, want rond dit vluchtoord liep de draadversperring.

Als regeringscommissaris was aangewezen Dr. Hendrik P.N. Muller en als kampcommandant de heer Dekker, een eerbiedwaardig heer met een lange baard. Voordien was hij tehuisvader in de legerplaats Oldebroek.

Ten gevolge van de vestiging van dit vluchtoord in Nunspeet werd ook het detachement marechaussee, dat dienst had gedaan in het vluchtelingenkamp Oldebroek, in dit kamp ondergebracht (november 1914). De sterkte van dit detachement bedroeg zes man te paard en zes man te voet samengesteld uit alle vier divisies van het Wapen. Bovendien werd het detachement om de veertien dagen aangevuld met vier of zes man van de wachtbrigade te Apeldoorn. Het detachement te Nunspeet stond onder bevel van C-depot Kmar, de toenmalige kapitein J.H.W. Dangersmans Grootepas, welk commando op 9 december 1915 op last van Opperbevelhebber Land- en Zeemacht werd overgedragen aan C-Interneringsdepot te Harderwijk. Indien het detachement zich moest inlaten met aangelegenheden van justitionele of politieke aard, dan trad de C-Kmar niet handelend op dan met voorkennis en instemming van hiervoor genoemde commandant, tenzij in spoedeisende omstandigheden. Voor administratieve aangelegenheden bleef het detachement onder commando van de betreffende divisiecommandant (derde divisie). De taak bestond uit het handhaven van orde en rust onder de bevolking. Daartoe werd bij dag en nacht gesurveilleerd door één of meer tweehoofdige patrouilles.

De Belgische regering verleende aan personen die in overheidsdienst werkzaam waren geweest een geldelijke uitkering naar gelang van de functie, die zij vóór de oorlog hadden bekleed. Van deze uitkering, moest op voordracht van de regeringscommissaris een gedeelte worden ingehouden, ten behoeve van de Nederlandse regering als tegemoetkoming in de kosten voor huisvesting en voeding van de betreffende personen. De bekendma-

king hiervan door de detachementcommandant van de marechaussee ging gepaard met hevige protesten en bedreigingen. De grootste oproerkraaiers werden opgeschreven. De gerapporteerden moesten de volgende ochtend het kamp verlaten en mochten hier niet meer terug keren. Ook dit gebeurde uiteraard onder hevig protest. De detachementcommandant was tevens belast met de inning van deze gelden, die aan de hoofdadministratie van het kamp werden afgedragen. De administratie was, evenals de dienstwoning van de regeringscommissaris, gevestigd in het dorp Nunspeet.

Vele Belgen waren in het dorp Nunspeet tewerkgesteld (o.a. bij de aanleg van een grote weg over de heide naar Epe, bij particulieren e.d.), zodat zij eindelijk weer de idee kregen een volwaardig mens in de maatschappij te zijn.

De regeringscommissaris Dr. Hendrik P.N. Muller heeft deze functie niet lang bekleed. Hij werd opgevolgd door luitenant-generaal KNIL b.d. Drijber waarna een grote reorganisatie in het kamp plaats vond, hetgeen veel werk meebracht voor het detachement marechaussee. Het inwonertal van de barakken diende te worden gehalveerd, zodat de helft van de

bewoners over andere barakken moest worden verdeeld met inachtneming van familiebetrekkingen om gescheiden gezinnen te voorkomen.

Deze reorganisatie duurde ongeveer drie maanden, daar er uiteraard eerst barakken moesten worden bijgebouwd. Bovendien kwam er een barak voor besmettelijke zieken, een kraamafdeling, een barak voor gestraften, Congo geheten, en een barak voor prostituees, genaamd Jan Steen. Deze barakken waren omgeven

Vluchtoord Nunspeet, Grote zaal kinderziekenbarak.

door een dubbele prikkeldraadomheining van drie meter hoog, zodat in- en uitklimmen zonder hulp van buiten niet mogelijk bleek, maar toch ontsnapte er af en toe een enkele. De bewaking hierover was toevertrouwd aan een detachement militairen, doch spoedig droeg de regeringscommissaris de bewaking van deze barak(ken?) over aan het detachement marechaussee. Sindsdien heeft geen ontvluchting meer plaats gevonden. In het kamp was gevestigd het bureau van de kampcommandant, waar iedere ochtend rapport werd uitgebracht door de 'commandanten', ook wel 'burgemeesters' genoemd (men zou tegenwoordig zeggen: adjudanten belast met inwendige dienst). In iedere barak was zo'n adjudant, uit de bewoners gekozen, aangesteld, die 's morgens op een podium voor de barak het laatste nieuws over de ontwikkeling van de oorlog voorlas uit een hem ter beschikking gestelde krant.

De detachementcommandant ontving van de kampcommandant de nodige gegevens over gebeurtenissen en omstandigheden welke zich de voorgaande dag en de afgelopen nacht hadden voorgedaan, waarop eerstgenoemde naar noodzaak of wenselijkheid kon handelen. De detachementcommandant van de marechaussee bracht hierop weer rapport uit bij de regeringscommissaris en in overleg met deze werden zo nodig strafmaatregelen toegepast en door de detachementcommandant uitgevoerd.

In de voormiddag werd meestal met de regeringscommissaris te paard een rondgang door het kamp gemaakt om de commissaris ter plaatse in te lichten. De Belgische gendarmerie had als taak het assisteren van de marechaussee bij het verhoren van verdachten die uitsluitend Frans spraken, terwijl zij ook aan de bewoners, de door de regeringscommissaris uitgegeven bijzondere bevelen betreffende handhaving van orde, rust en veiligheid

in het Frans bekend maakten. Zij werden voor het verrichten van surveillancediensten weinig of niet ingezet. Niet lang na het beëindigen van de oorlog n.l. in februari 1919 was het vluchtoord ontruimd en werden de barakken door de Nederlandse regering aan die van België geschonken, teneinde de woningnood aldaar enigszins te verlichten. Slechts de naar leden van het Belgische Koninklijk Huis genoemde lanen in een buitenwijk van Nunspeet (in de volksmond Belgenkamp) herinneren aan de plaats waar dit vluchtelingenkamp heeft gestaan.

Uit 'Ons Wapen' 1965

Activiteitenkalender Nuwenspete 2007

- 28 maart: Lezing beheer terreinen "Het Geldersch Landschap en de Geldersche kasteelen" door de heer Koos Dansen.
- Op woensdag 28 maart organiseert onze vereniging een avond waarop de heer Koos Dansen, medewerker van de stichting 'Het Geldersch Landschap en de Geldersche Kasteelen' een lezing zal houden over het beheer van de terreinen van deze stichting op de Noord en West Veluwe. In onze omgeving behoren onder andere Staverden, De Haere, Schouwenburg en Zwaluwenburg daartoe. Het oorspronkelijke Gelderse landschap wordt er hersteld en bewaard. Zo wordt, waar dit mogelijk is, ook het boerenbedrijf weer kleinschalig en traditioneel uitgeoefend. Deze terreinen vormen slechts een deel van de 11000 ha die de stichting onder haar hoede heeft in Gelderland. Koos Dansen is al vele jaren verbonden aan het Geldersch Landschap. Leden van deze stichting zullen zijn naam ongetwijfeld zijn tegengekomen in publicaties waarin hij vaak voor de foto's zorgt. De foto's van de kalender van 2007 van het Geldersch Landschap zijn bijvoorbeeld door hem gemaakt.
- De verzorging van deze verenigingsavond, met beelden uiteraard, is bij hem dan ook in goede handen.
- De lezing begint om 20.00 uur. Adres Dr. Schutlaan 2 in het Dorpshuis Molijn-de Groot. Iedereen is welkom, ook niet-leden.
- 30 mei: Lezing over Elburg en zijn visserijverleden door de heer W. van Norel uit Elburg.
- 02 juni: Op zaterdag 02 juni organiseert de Heemkundige Vereniging Nuwenspete een excursie naar de Biesbosch. Voor bijzonderheden: zie bijgevoegde folder.

Notariaat Pieltjes

**Een kantoor waar alle notariële diensten
enthousiast worden geleverd.**

Notariaat Pieltjes

Laan 57

8071 JH Nunspeet

Tel: 0341-254041

Fax: 0341-258506

E-mail: notaris@pieltjes.knb.nl